

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР

1 МАХСУС СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР 1

LOOK TO THE PAST
SPECIAL ISSUE 1

ТОШКЕНТ-2023

14. Baxtiyor Safarovich Nazirov JADID VAKILLARINING AHOLINI SOG‘LOMLASHTIRISH BORASIDAGI QARASHLARI.....	109
15. Рустам Абдуваид ўгли Неъматов ТУРК ХОҚОНЛИГИ ДАВРИДА ХОРАЗМ ВОҲАСИ ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ ТАРИХИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ.....	114
16. Дилорам Сангирова ЎРТА АСР ДАВЛАТЧИЛИК РАМЗЛАРИ СЎЗ ВА ТАСВИРДА.....	120
17. Lyudmila Mixaylovna Sokolova ANDIJON, NAMANGAN, FARG‘ONA VILOYATLARIDAGI HUNARMANGLAR USTOZIGA BAG‘ISHLANISH MAROSIMINING IBTIDOSI HAQIDA.....	130
18. Фазилат Нормуродовна Тургунова СИРДАРЁ ВИЛОЯТИ МУСИҚАЛИ ДРАМА ТЕАТРИ ФАОЛИЯТИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ.....	142
19. Баходир Босимович Тўйчибоев ҚОЯТОШ ЁДГОРЛИКЛАРИНИ САҚЛАШ ВА ФОЙДАЛАНИШ МАСАЛАЛАРИ ХУСУСИДА.....	147
20. Раъно Нортўхтаевна Тўхтаева ЎЗБЕКИСТОНДА ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИДАН Кейинги ИҚТИСОДИЙ ҲАЁТ...154	154
21. Dilshod Inomjon o‘g‘li To‘xtasinov NORIN VA QORADARYO ORALIG‘I HUDUDLARINING MANBASHUNOSLIK TAHLILI VA UCHTERA-2 YODGORLIGINING ARXEOLOGIK JIHATDAN O‘RGANILISHI.....	159
22. Mansur Xayrullayevich Fayzullayev XIX АСР ОХИРИ – XX АСР БОШЛАРИДА ТУРКИСТОННИНГ ИЖТИМОИЙ- ИҚТИСОДИЙ ҲАЁТИГА ДОИР МАСАЛАЛАРИНИ ЎРГАНИЛИШИ ТАРИХШУНОСЛИГИ.....	170
23. Rashid Mamatkulovich Xolmurodov TARIXIY O‘LKASHUNOSLIK FANINI O‘RGANISHDA SHAROF RASHIDOV MUZEYI MANBALARIDAN FOYDALANISH.....	177
24. Tuyg‘un Rajabovich Ernazarov TURKISTON GENERAL GUBERNATORLIGIDA BOJXONA XIZMATINING TASHKIL ETILISHI VA UNING FAOLIYATIDAN LAVHALAR (Rossiya imperiyasi va Xitoy aloqalari misolida).....	182
25. Бахтиёр Эргашевич Юлдашев, Светлана Владимировна Темирова ЗАРДУШТИЙЛИКНИНГ МУҚАДДАС КИТОБИ “АВЕСТО”ДА СИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ ҚАРАШЛАР.....	187
26. Алишер Яркулов АРХЕОЛОГИЯ МЕРОСИ ОБЪЕКТЛАРИНИ МУЗЕЙЛАШТИРИШ ТУРЛАРИ ВА УСУЛЛАРИ ХУСУСИДА.....	195
27. Abdurahmonova Nodiraxon Xusnutdinovna HUQUQIY MADANIYAT VA DEMOKRATIYA: IJTIMOIIY FALSAFIY YONDASHUVLAR VA KONSEPSIYALAR.....	202

маъмуриятини айблаган [5, 48]. 1908 йилга келиб “Ташкентский курьер” газетаси Тузкон кўлида курорт очилгани ҳақида хабар қилади.

XIX аср охирида Тошкент вилоятида ҳам минерал булоқлар мавжудлиги ҳақидаги маълумотлар мутахассислар томонидан қайд этилади. Жумладан, 1896 йил 28 июлда “Туркестанские ведомости” газетасида Тошкентдан 20-25 км. узоқликда И.И.Краузининг биридан узоқ бўлмаган масофада минерал булоқлар ўчоқларини очганлиги ҳақида хабар қилинади. Топилган булоқларнинг бири ўзидаги карбонат ангидрид миқдори билан эътиборга сазовор бўлиб, унинг суви жуда ёқимли экани билан Эссендуки сувларини эслатишини таъкидлайди. Муаллиф тадқиқот натижалари беморларни узоққа бормай даволанишига имконият беришига умид қилган.

Булоқ суви Тошкент кимё лабораториясида Н.Б.Тейх [6,28-32] томонидан таҳлил қилиниб, 1897 йилда “Туркестанские ведомости” газетаси саҳифаларида Туркистон ўлкасининг иссиқ ва совуқ сувли минералларга бой тузли булоқлар ҳақидаги маълумотлар берилди. Туркистоннинг барча вилоятларида минералга бой, шўр, шифобахш балчиқли булоқлар кўп бўлиб, улар асосан аҳоли пунктларидан узоқда бўлиб, тоғ йўллари орқали бориладиган масканларда жойлашган эди. Н.Б.Тейх томонидан Арасон-Булоқ, Жалолобод Аюб, Об шифо, Гулча каби булоқлар ўрганилган ва уларнинг физик-кимёвий тадқиқотлар натижалари келтирилган [7,128-129].

Касалликларни даволовчи дастлабки европача турдаги курорт Ўрта Осиёда “Янги” Марғилон ва Андижонда шифокор бўлиб ишлаган И.Бунин томонидан Кўкон уездида жойлашган Педовда 1881 йили ташкил қилинган. Педовдаги сув манбаларининг ҳарорати 20-20.5 градусни ташкил этган. Бу сув манбасини биринчи бўлиб химик Тейх 1880 йилда Тошкент кимё лабораториясида таҳлил этган [8, 30]. Бу ерда 8 та уй, ванна хона, ошхона ва хўжалик бинолари қурилган ҳамда боғ ташкил этилган. У ерга келувчи беморлар сони кўп бўлган ва даволаш яхши натижалар берган. Мазкур курорт уч йил фаолият юритган ва 1883 йилда Бунин вафотидан кейин курорт ўз фаолиятини тўхтатган [8, 32].

Мазкур курортни ташкил этиш учун И.Бунин давлатдан озроқ субсидия олади, аммо асосий маблағни ўз ҳисобидан ишлатади. Педовда олтингугурт, ишқорли булоқда 8 та ванна ҳамда 28 кичик хоналардан иборат уч қарқасли ёғоч уй қурдирди. Касалхона ҳудудида 12 мингга яқин турли дарахтлар экилди. Курорт 1883 йил И.Буниннинг ўлимига қадар фаолият юритди. 1885 йил бу ерда Жалолобод-Аюб ҳарбий-санитар станцияси барпо қилинди.

Ушбу жараёнда шифокор И.Д.Успенскийнинг ҳам сезиларли ролини айтиб ўтиш лозим. У 1892 йили Қора-Туба санитар-гигиеник станциясини ташкил қилган ва уни бир неча йиллар бошқарган. Унинг фикрича, бу станция иқлимий даволаш самарадорлиги бўйича Кисловодск станциясидан кейин иккинчи ўринда туради ва Россия империяси бошқа станцияларидан юқори турган. Станция қуйи лавозимдаги ҳарбийлар ва амалдорларни даволаш учун мўлжалланган бўлиб, турли касалликларни, яъни безгак, камқонлик, цинга (милк касаллиги), ўпка сурункали касалликларини даволаган. Масалан, 1895 йили станцияга даволаниш учун 60% безгак билан касалланган беморлар келишган. Станцияда икки нафар шифокор ишлаган ва улар ўз дорихоналарига эга бўлишган.

Бевосита Биринчи жаҳон уруши бошланганидан сўнг Россия империяси фуқаролари Германия ва Австро-Венгрияда даволаш курсини ўтай олмасликлари сабабли ҳукумат Россия империясида “даволаш жойлари” ни ташкил этиш масаласини кўтарди. 1914 йили Фарғона вилояти Ахсикент кўлига икки нафар олимдан ташкил этилган экспедиция ҳавода, сувда, балчиқда радон борлигини аниқлаш учун жўнатилди. Экспедиция қатнашчиларидан бири А.П.Смирновнинг фикрича, Ахсикент кўлида табиий радон эманаторийси борлиги аниқланган. У камдан-кам учраган ҳамда модда алмашинуви ва ревматизмни (бод) даволашда асосий восита ҳисобланган. Уни сунъий равишда ўрнатиш жуда қимматга тушган ва бундай эманаторийларда даволанишга фақат тор доирадаги бойларнинг қурби етган. Экспедиция аъзолари текширув натижасида кўпгина сабабларга кўра бу ерни муҳим курорт зонаси бўлишига асос борлигини аниқлашган, яъни бу ерда кимёвий таркиби бой балчиқ ва тузли сувлар бўлиши билан бирга ичимлик сувининг яқинлиги ҳам даволанувчи кишиларга

сформированные в развитых государствах, являются моделями общественного развития, шаблонами, по которым изучалась научно-исследовательская работа.

Ключевые слова. Демократическое государство, политическое, экономическое, культурное, независимость.

Abdurakhmanova Nodirakhon Khusnitdinovna

Tashkent Medical Academy

Lecturer of the Department of Social Sciences

LEGAL CULTURE AND DEMOCRACY: SOCIAL PHILOSOPHICAL APPROACHES AND CONCEPTS

ABSTRACT

Free will is voluntary action, voluntary will, and law is official, i.e., universally binding norms established by the state. It is always up to the person to do the first or not, and not to do the second, he must follow these universally binding norms. However, such an approach should not lead to the absolutization of law, because a person is a social being who lives between free will based on the principle of discretion and law based on the principle of obligation. This characteristic of him is embodied in his social relations, living in the bosom of social life. The global events taking place in this region are primarily aimed at establishing democracy, ensuring human rights and freedoms, and forming a legal culture of the individual and society. Liberal-democratic ideas and normative-cultural reality formed in developed countries are models of social development, templates, according to which research work was studied.

Key words: Democratic state, political, economic, cultural, independence.

KIRISH

Dunyodagi demokratik davlatlarda kishilarning siyosiy, iqtisodiy va huquqiy ongini, bilim va ko'nikmalarini shakllantirishga alohida e'tibor beriladi, chunki ularsiz demokratik rivojlanishni ta'minlash qiyin. Huquqiy madaniyat demokratik taraqqiyot, inson huquq va erkinliklarini ta'minlash kafolati, shaxs fuqarolik pozitsiyaning ifodasidir. Shunchaki huquqning o'zi emas, uning, integrativ xususiyatiga muvofiq, ijtimoiy munosabatlar bilan uzviylik, siyosiy, iqtisodiy va madaniy faollik bilan dialektik uyg'unlikda kelishi qimmatli.

MATERIALLAR VA METODLAR.

Huquqning integrativligi dolzarblashgan va ob'ektivlashgan joydagina demokratik qadriyatlar qaror topishi mumkin. O'zbekiston bugun demokratik yangilanishlarning yangi bosqichiga qadam qo'ygan, u mustaqillik yillarida to'plangan ijobiy tajribalarga tayanib, mamlakatni innovatsion rivojlanishtirishni strategik maqsadi qilib qo'ygan. Keyingi olti yil ichida yangi huquqiy madaniyatni alohida voqelik, fenomen sifatida shakllantirishga qaratilgan keng islohotlar amalga oshirildi, Yangi Konstitutsiya ishlab chiqildi. Bu o'rinda Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoevning Konstitutsiyaviy islohotlarga oid bildirgan to'rtta yo'nalishlarni, ya'ni 1) inson, uning hayoti, erkinligi, qadri, qimmat, daxlsiz huquqlari va manfaatlari; 2) O'zbekiston ijtimoiy davlat; 3) erkin va adolatli fuqarolik jamiyati; 4) O'zbekiston insonparvar, demokratik huquqiy davlat, degan tamoyillarni keltirish mumkin. Bundan tashqari, Prezidentimizning "Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari bilan ishlash tizimini tubdan takomillashtirishga doir chora-tadbirlar i to'g'risida" (2016, 29 dekabr), "O'zbekiston Respublikasida 2020- 2030 yillarda Qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi" kabi 600 dan ziyod Qaror va Farmonlari qabul qilindi. Ularda davlat institutlarini inson manfaatlariga, huquq va erkinliklarini ta'minlashga xizmat qildirish, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarning huquqiy zaminini yanada kuchaytirish nazarda tutiladi.

MUXOKAMA VA NATIJALAR.

Demokratik huquqiy davlat, insonparvar, ideal jamiyat barpo etish insoniyatning qadimdan orzusi bo'lib keladi. Insonning huquq va erkinliklari, huquqiy -madaniy voqelik ana shu ideal va orzular orqali tadqiq etib kelingan.

X.B. Boboevning fikriga ko'ra, huquqiy madaniyat huquq bilan madaniyat o'rtasidagi aloqalarda emas, balki o'zining va boshqalarning erkini anglab, ular bilan ijtimoiy munosabatlarga kirishgan zahoti namoyon bo'ladi. Demak, erk va ijtimoiy munosabatlar huquqiy madaniyat namoyon bo'lishining negizlaridir. Savol uyg'onishi mumkin, nima uchun huquq va madaniyat fenomenlari emas, balki erk va ijtimoiy munosabatlar huquqiy madaniyatning negizlariga aylandi? Haqiqatan ham, huquqiy madaniyat negizlarini huquq va madaniyat fenomenlaridan izlash to'g'ri emasmi? Nima uchun tibbiyotshunoslar tibbiy madaniyatni tibbiyot va madaniyat uyg'unligidan, siyosiyosatshunoslar siyosiy madaniyat negizini siyosat va madaniyat uyg'unligidan izlashadiyu, huquqshunoslar huquqiy madaniyat negizini erk va ijtimoiy munosabatlardan izlashadi? Ijtimoiy taraqqiyot tarixi ko'rsatadiki, huquq va erk uzviy bog'langan voqeliklardir. Erk uchun kurash huquq uchun, huquq uchun kurash erk uchun kurash bo'lib kelgan. Ularni bir-biriga aynan, sinonim deb qarash ham uchraydi. Biroq erk huquqdan kengroq, u mudom huquqni o'z ichiga oladi. Masalan, huquq amal qilmaydigan joy(er-xotin aloqalari, shaxsiy hayotni yo'lga qo'yish kabilar)da erk qatnashadi, inson ixtiyoriy xatti- harakatlarining ekzistentsial ifodasi sifatida keladi. Shuning uchun erk ixtiyoriy xatti- harakat, ixtiyoriy iroda, huquq esa rasmiy, ya'ni davlat tomonidan o'rnatilgan umummajburiy normalar hisoblanadi. Birinchisini bajarish yoki bajarmaslik mudom inson ixtiyorida, ikkinchisini bajarish yoki bajarmaslik inson ixtiyorida emas, u bu umummajburiy normalarga amal qilishi shart. Lekin bunday yondashuv huquqni mutalaqlashtirishga olib kelmasligi zarur, chunki inson ixtiyoriylik tamoyillariga asoslanadigan erk bilan majburiylik tamoyiliga tayanadigan huquq o'rtasida yashaydigan ijtimoiy mavjudot. Uning ushbu xislati ijtimoiy munosabatlarida, ijtimoiy hayot qo'ynida yashashida mujassamdir. Huquqiy madaniyat va demokratiya uyg'unligi mavzusini tadqiq etganda, bizning fikrimizcha, huquq fenomeniga urg'u berish matiqan to'g'ri bo'ladi.

Demokratiyaga oid falsafiy yondashuvlar va kontseptsionalardagi huquqning o'rni, inson erki, ozodlik, mehnat huquqi, yashash huquqi, saylash va saylanish, davlat ishlarini olib borishda ishtiroki huquqi, hurfikrlik, ijod erkinligi kabilar e'tibor qaratiladi. Aynan ular huquq falsafasining predmeti hisoblanadi va bizni ijtimoiy-siyosiy ta'limotlar tomonga og'ib ketishdan asraydi. Bizga demokratik yondashuvlar va kontseptsionalardagi ijtimoiy-siyosiy voqeliklar emas, ulardagi inson huquqi va erkinliklariga oid qarashlar zarur. Yangi O'zbekiston qishloqlari agrotuzilmalaridagi islohotlar aholidan huquqiy-madaniy faollikni talab etayotgan bo'lsa-da, qishloqda sotsionormalarning ustuvor ekani huquqiy ong, huquqiy bilim va huquqiy ko'nikmalarning namoyon bo'lishiga xalaqit berayotgani kuzatiladi. Davlatimiz va hukumatimiz tomonidan agrosotsial munosabatlarni innovatsion o'zgartirish, ilg'or texnologiyalarni joriy etish, yangi normalar va xalqaro standartlarni joriy etish amalga oshirilmoqda, bugun o'zbek qishloqlari hayotida urbanizatsiya jarayonlari ketmoqda, ular sivilizatsiyaviy rivojlanishga o'tmoqda. Lekin qishloq aholisining huquqiy madaniyatida transformatsiya jarayonlari juda sekin kechmoqda. Goho bu jarayonlarda teotransformatsiya yetakchilik qiladi. Jamiyatimizda dinga, islomiy tartiblar va shariat qonunlariga bo'lgan qiziqishning oshib borayotgani tufayli qishloq aholisi ongi ham ushbu o'zgarishlar ta'sirida qolmoqda. To'g'ri, teotransformatsiya ijtimoiy hayotimizda ustuvor o'rinni egallayotgan yo'q, biroq kishilar ongidan ular tobora chuqurroq joy olayotganini ham inkor qilib bo'lmaydi. Aslida teotransformatsiya qishloq hayotida sotsionormalarning ustuvorligiga hamohangdir. Qishloq aholisi ichida huquqiy normalarga ko'proq e'tibor beradigan, ular imkoniyatlaridan foydalanishga intiladigan shaxslar, guruhlar ham mavjud. Ularga fermerlar, tadbirkorlar, ziyolilar kiradi. Respondentlarning javoblari va aholi o'rtasida olib borilgan intervyular ko'rsatadiki, hech kim huquqiy normalarga, qonunlarga qarshi emas, ammo ularning ishlashini ta'minlashda va ulardan foydalanishda muammolar mavjud. Masalan, o'z huquq va erkinliklarini talab etadigan fermer yoki tadbirkorlarning aksariyati bank kredit tizimi faoliyatidagi tanish-bilishlikdan norozi, ichki ishlar organlaridagi sansalorlik, bedillik, hatto inson arzlari va tashvishlariga befarqlik ularning asabiga tegadi. Ular ichida ushbu illatlarni va to'siqlarni yengishga intiluvchi sub'ektlar ham bor, ammo ularda huquqiy savodxonlik va yuridik ko'nikma yetishmaydi. Ularning ijtimoiy-huquqiy faolligi sotsionormalar ta'sirida qolib ketadi. Ba'zan esa teotransformatsiya xalaqit beradi.

Qishloq aholisining huquqiy-madaniy faolligini oshirish uchun ularning pog'onalari (1-pog'ona, 2-pog'ona, 3-pog'ona), modellari (indifferent model, noloyal model, liberal model) va

huquqiy- tarbiyaviy, huquqiy targ'ibot ishlarining innovatsion mexanizmlari aniqlandi. Pog'onalar, modellar va mexanizmlar dialektik uyg'unlikda, qishloq aholisining etnodifferentsial va etnosotsial belgilariga muvofiq, huquqiy ongga ta'sir etadi. Yangi O'zbekiston innovatsion rivojlanish yo'lidan bormoqda, bu jarayon ustqurmaning barcha yo'nalishlariga ta'sir etishi aniq. Shunday ekan, avvalo innovatsion rivojlanish uzluksiz, mudom transformatsiyaga uchrab boradigan, fluktatsion kechishga moyil jarayon ekanini unutmashimiz kerak. Bu esa huquqiy madaniyatni yuksaltirishni ham uzluksiz jarayon sifatida anglashga undaydi.

XULOSA.

Xulosa urnida shularni aytish mumkinki, "huquqiy madaniyat" tushunchasining ilmiy, ijtimoiy-falsafiy va definitiv talqinlari "huquq" va "madaniyat" kategoriyalari, voqeliklari sintezining ifodasidir. Unda huquq fenomeni ustuvordir. Ammo, huquqning mohiyatan ijtimoiy madaniy voqelik ekanidan kelib chiqsak, huquq pirovard natijada madaniy taraqqiyotga xizmat qilishini anglaymiz. Demak, madaniyat va ijtimoiy madaniy taraqqiyotga xizmat qilish huquqiy madaniyatning pirovard natijasidir. Ushbu kontseptual fikr huquq fenomenini, shu jumladan, huquqiy madaniyatni ham, ijtimoiy madaniy taraqqiyot maqsadi orqali idrok etishga, o'rganish va baholashga undaydi. Ijtimoiy madaniy taraqqiyotga yo'naltirilmagan huquq aksilmadaniy, aksilinsoniydir. Huquq fenomenining ijtimoiy madaniy taraqqiyotga ta'siri demokratiya, demokratik qadriyatlar, inson huquq va erkinliklari, boshqaruv tizimlarini xalqchillashtirish, hurfikrlik, yashash va mehnat huquqi kabi yuridik voqeliklar bilan bog'liqligi orqali ro'y beradi. Ushbu voqeliklarni o'rganmay, ularning ijtimoiy munosabatlarga, kishilar ongi, turmush tarzi, oilaviy hayoti, fuqarolik pozitsiyasi, e'tiqodi, burchi va vazifalariga ta'sirini kuzatmay huquqiy madaniyatni yetarli darajada yoritib bo'lmaydi. Huquqiy madaniyat demokratiyani taqozo etganidek, demokratiya ham huquqiy madaniyat orqali ob'ektivlashadi, real ijtimoiy munosabatlarga aylanadi. Huquqiy madaniyatsiz demokratiya, demokratiyasiz huquqiy madaniyat yo'q.

BIBLIOGRAFIYA:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Конституциявий комиссия аъзолари билан учрашувдаги нутқи // "Янги Ўзбекистон", 2022, 21 июнь).
2. Платон. Государство. - Москва : АСТ, 2022. 448 с.; Аристотель. Сочинения в четырех томах. Том 3. - Москва : Мысль, 1981. 612 с.; Цицерон. Диалоги. О государстве. О законах. - Москва : "Наука", 1966.. 228 с.;
3. История китайской философии. - Москва : Прогресс, 1988. 508 с.;
4. Форобий, Абу Наср. Фозил одамлар шаҳри. - Тошкент: Абдулла Қодирий номидаги Халқ мероси нашр., 1993. 286 б.;
5. Ибн Сино. Избранные философские произведения. - Москва: Гл. ред. Восточной литературы, 1993. 603 с.; Ғаззолий, Имом Ҳомид. Ихёу улумид дин. МУНИР нашриёти, 2021; 216 б.;
6. Мусулмон эрнинг аёли ва оиласи олдидаги вазифалари. Нашрга тайёрловчилар А.Аҳмад, И.Нуриллоҳ. - Тошкент: Мовароуннаҳр, 2020. 382 б.
7. Мусулмон аёлнинг эри ва оиласи олдидаги вазифалари. Нашрга тайёрловчилар А.Аҳмад, И.Нуриллоҳ. - Тошкент: Мунир, 2021. 432 б.; Локк Дж. Два трактата о правлении. Сочинения в 3 томах. Том 3. - Москва : Мысль, 1998. 578с.
8. Кант И. Сочинения в шести томах. Том 4. Часть 1,2. - Москва : Мысль, 1974. 534 с.
9. Гегель. Философия права. - Москва : Мысль, 1979. 602 с.; Дюркгейм Э. Избранные произведения. - Москва : "Наука", 1993. 508 с.; Вебер М. Избранные произведения. - Москва : Наука, 1986. 636 с.
10. Даль Р. Введение в экономическую демократию. - Москва : "Наука" СП ИКВА , 1991. 148 с.; Хайек Ф.А. Общество свободных.- Лондон, ОРИХЛ, 1990. 308 с.; 2004. 244 с.
11. Фромм Э. Здоровое общество. - Москва : Изд. АСТ, 2019. 526 с.
12. Тоффлер Э. Метаморфози власти. - Москва : Изд. АСТ, 2004. 669